

A

Pedagógiai Programja
Helyi Tantervek – II.

Népművészet/Néprajz

TARTALOMJEGYZÉK

Alapfokú 1. évfolyam	3
Fejlesztési feladatok.....	3
Tananyag	3
Feladatcsoportok	3
Az ősz jeles napjai	3
A tél jeles napjai	4
A tavasz jeles napjai	4
A nyár jeles napjai	5
Követelmény.....	5
2. évfolyam	5
Fejlesztési feladatok.....	5
Tananyag	5
Feladatcsoportok	5
Követelmény.....	6
3. évfolyam	6
Fejlesztési feladatok.....	6
Tananyag	6
Feladatcsoportok	6
Követelmény.....	7
4. évfolyam	7
Fejlesztési feladatok.....	7
Tananyag	7
Feladatcsoportok	8
A folklór fogalma területei	8
Népköltészet	8
Népzene	8
Néptánc.....	8
Paraszti világkép: néphit, népi tudás	8
Népi vallásosság	8
Követelmény.....	8
5. évfolyam	9
Fejlesztési feladatok.....	9
Tananyag	9
Feladatcsoportok	9
Dunántúl	9
Felföld	9
Követelmény.....	9
6. évfolyam	10
Fejlesztési feladatok	10
Tananyag	10
Feladatcsoportok	10
Alföld	10
Erdély	10
Vizsgamunka készítése.....	11
Követelmény.....	11
Követelmények az alapfokú évfolyamok elvégzése után.....	11
A művészeti alapvizsga követelményei	11
A vizsga részei	11
A vizsga tartalma	11
A vizsga értékelése	12
Ajánlott tananyag évfolyambontás nélkül.....	12

NÉPRAJZI ALAPISMERETEK

A néprajz tantárgy célja:

A hagyományos magyar népi kultúra átfogó rendszerének megismertetése, a hagyomány értékeinek bemutatásával a múlt öröksége iránti tisztelet, megbecsülés kialakítása, a múlt és a jelen összefüggéseinek felfedeztetése, mindezzel a személyiség formálódásának pozitív irányba terelése.

A tantárgy feladata:

A tantárgy iránti nyitottság kialakítása, az általános néprajzi, népművészeti ismeretek átadása. Feladata emellett a hagyományos népi kultúra és értékrendszer bemutatásával a mindennapi élet kérdéseire, problémáira való válaszkeresés, a közösségi érzés mélyítése, az egyén helyének, szerepének tudatosítása, a hovatartozás-tudat, a szülőföldre való kötődés erősítése, értelmi és érzelmi ráhatással a személyiség fejlesztése, az esztétikai, etikai élmény- és ítélőképesség, az empátia és a tolerancia mélyítése.

A néprajz tantárgy oktatása szorosan kötődik a népművészeti képzés programjához, a vizuális alkotó gyakorlattal, valamint a műhelyekben folyó elméleti és gyakorlati tudnivalók elsajátításával párhuzamosan nyújt ismereteket. A néprajz tantárgy szabadon választható, emellett tananyagtartalma szervesen beépíthető a többi tantárgy oktatási folyamatába is.

Alapfokú 1. évfolyam

Fejlesztési feladatok

- Az évkör hétköznapi és ünnepi szokásainak megismerése, a kiemelt időszakok és jeles napjaik sorra vétele alkalmával.
- A hagyományok felelevenítésével, bemutatásával tantárgy iránti nyitottság kialakítása.
- A tananyag elsajátítása során élményszerű megismerés, tapasztalatszerzés biztosítása, valamint a közösségi érzés kialakítása, mélyítése.

Tananyag

- A jeles napok jellemző szokásai és szokáscselekvései.
- Archív fotók és filmek a témával kapcsolatban.
- A jeles napokhoz kapcsolódó népköltészeti, néptánc és népzenei alkotások
- A népi vallásosság megjelenési formái.

Feladatcsoportok

Az őszi jeles napjai

Szeptember:

29. Szent Mihály nap: A gazdasági év fordulója. Az állatok behajtása, és a pásztorok elszámolása ideje, mulatságok. Szent Mihály legendája.

Október:

04. Ferenc nap: A vetés kezdete. Szent Ferenc legendája.

20. Vendel nap: A jószágértető gazdák és pásztorok védőszentje. Vásár.

26. Dömötör nap: A juhászok patrónusa. Pásztor elszámolás, mulatságok, Dömötörözés.

November:

01. Mindenszentek napja: Sírok megtisztítása, feldíszítése, gyertyagyújtás a halottaknak.

11. Márton nap: Szent Márton legendája. Lakomák az egész évi bőség érdekében.

25. Katalin nap: Időjárásjóslás. Közmondások az időjárással kapcsolatban.

30. András nap: Férjijósló rítusok. A disznóölés kezdete.

A tél jeles napjai

December:

Adventi időszak jeles napjai:

- 04. Borbála nap: Dologtöltő nap, férjjóslás. Borbála ág.
- 06. Szent Miklós napja: Szent Miklós története. Miklós napi alakoskodás. Láncos Miklós.
- 13. Luca nap: Termékenységvarázslás, szerelem, férj, időjóslás. Női munkák tilalma. Luca-napi kotyolás. Lucaszék
- 24. Karácsony böjtje: Karácsonyi asztal, éjféli mise.
Karácsonyi köszöntő szokások: Kántálás, regölés betlehemezés,
- 25. Karácsony napja: Munkatilalom, a család ünnepe.
- 26. István nap: Regölés
- 28. Aprószentek napja: Vesszőzés
- 31. Szilveszter: Zajongás, gonoszűzés. Nyájfordítás. Haláljósjás.

Január:

- 01. Évkezdő: Jósló és varázsló eljárások az időjárás a termés és az állatszaporulattal kapcsolatban. Újévköszöntés.
- 06. Vízkereszt, háromkirályok napja: Víz és házszenelés. Háromkirályjárás.
- 22. Vince nap: A szőlőtermés jóslása. Közmondások az időjárással kapcsolatban.
- 26. Pál nap: Szent Pál legendája. Pálfordulás. Időjóslás. Közmondások az időjárással kapcsolatban.

Február:

- 02. Gyertyaszentelő boldog asszony napja: Gyertyaszentelés. A szentelt gyertya felhasználása az év során.
- 03. Balázs nap: Balázsolás. Balázs-járás.
- 19. Zsuzsanna nap: A tavasz kezdetének megjósolása.
- 24. Mátyás nap: Jóslás az időjárásra és a termésre. Közmondás az időjárással kapcsolatban. Farsangi időszak: Köszöntők, dramatikus játékok, táncmulatságok, vénlánycsúfolás. Farsangfarka napjai

A tavasz jeles napjai

Március:

- 12. Gergely nap: Szent Gergely legendája. Gergely-járás.
- 18. 19. 21. Sándor, József, Benedek: Időjárási regula. Időjóslás.

Április:

- Nagyböjt időszaka: Hamvazószerdától, húsvétvasárnapig. Étkezési szórakozási tilalom. Böjti játékok.
- Virágvasárnap: Barkaszentelés, kislejárás, villózás.
- Nagyhét: Nagycsütörtök, kereplés. Nagypéntek, böjt. Nagyszombat, nagytakarítás, patkányűzés jószágfürösztés.
- Húsvétvasárnap: Ételszentelés, határjárás.
- Húsvéthétfő: Locsolkodás, tojásjátékok.
- 24. Szent György nap: A tavasz első napja. Az állatok egészségét biztosító rítusok. Harmatszedés.

Május:

- 01. Májusfaállítás, udvarló szokások
- 12. 13. 14. Szervác, Pongrác, Bonifác: Fagyosszentek. Időjárási regula.
- 25. Orbán nap: Körmenetek a szőlőben felállított Orbán szoborhoz a jó termésért.
- Pünkösöd: A húsvétot követő ötvenedik nap. Pünkösdi királyválasztás. Pünkösdi királynéjárás, pünkösödölés, táncmulatságok. Párválasztó, udvarló szokások.
- Úr napja: Pünkösöd utáni második csütörtök. Körmenetek, virágsátrak.

A nyár jeles napjai

Június:

08. Medárd napja: Időjóslás.

24. Keresztelő szent János vagy szent Iván napja: Tűzgyújtás, tűzgrás.

29. Péter és Pál napja: Az aratás kezdete.

Július:

02. Sarlós Boldogasszony napja: Aratáshoz fűződő szokások.

26. Anna nap: Kender, bab, hagyma betakarításának kezdete. Asszonyi dologtiltó nap. Kedvelt névünnepe.

Követelmény

A tanuló ismerje:

- az évkör kiemelkedő jeles napjait
- a jeles napokhoz kötődő hétköznapi és ünnepi szokásokat

Legyen képes:

- nyitottan viszonyulni a hagyományokhoz.

2. évfolyam

Fejlesztési feladatok

- A hagyományok felelevenítésével, bemutatásával tantárgy iránti nyitottság kialakítása, mélyítése.
- A tananyag elsajátítása során élményszerű megismerés, tapasztalatszerzés biztosítása, valamint a közösségi érzés kialakítása, erősítése.

Tananyag

- Az emberi életút fordulóihoz kapcsolódó ünnepek megismerése.
- A hagyományos családmódelel megismerése. A nagycsalád és a rokonság.
- Hagyományos férfi és női szerepek. A gyermekek helye a családban.
- A család élőhelye a parasztház.
- A lakáskultúra.
- Látogatás egy helyi néprajzi gyűjteménybe.

Feladatcsoportok

Az életút fordulói

- A születéshez és a keresztelőhöz kapcsolódó szokáscselekvések.
- A házasságkötéshez és a lakodalomhoz kapcsolódó szokáscselekvések.
- A halálhoz és a temetéshez kapcsolódó szokáscselekvések.

A hagyományos családmódelel

- A nagycsalád felépítése, a rokonság szerepe.
- Férfi és női munkák a családban.
- A gyermekek helye
- Férfi munkák: a gazdálkodás irányítása, mezei munka, állatgondozás,
- Női munkák: ház körüli teendők, főzés, tejfeldolgozás, ruházat előállítás, rendben tartása, takarítás, aprójószág ellátása, gyermeknevelés
- gyermekek belenevelődése a munkákba, gyermeki munkák

A parasztház

- A népi építészet és a természeti környezet. Alapanyagok, falazta, tetőfedés, tetőszerkezet.
- Háztipusok: középmagyar, nyugati, északi, keleti háztypus

Lakáskultúra

- A lakásbelső tagolása
- A parasztház bútorai

Követelmény

A tanuló ismerje:

- az életút fordulóihoz kötődő fontosabb szokásokat,
- a hagyományos családmódeli jellegzetességeit
- A parasztház főbb típusait és fontosabb berendezési tárgyait

A tanuló legyen képes:

- nyitottan viszonyulni a hagyományokhoz.

3. évfolyam

Fejlesztési feladatok

- A hagyományos magyar népi kultúra emlékeinek megismertetése, a múlt öröksége iránti érdeklődés mélyítése.
- A kézműves tevékenységek megismertetésével a népi kézműves mesterségek iránti érdeklődés kialakítása.

Tananyag

- A kézműves tevékenységek keretei. Az önellátás-házimunka, a háziipar a céhek és az iparosok.
- A textilkészítés ágai.
- Bőrkikészítő és -feldolgozó mesterségek
- A fazekasság.
- Fafeldolgozó mesterségek.
- A fonható szálak anyagok feldolgozása.
- Látogatás egy helyi néprajzi gyűjteménybe, vagy helyi mester műhelyébe.

Feladatcsoportok

A kézműves tevékenységek keretei

- Az önellátás és a házimunka tárgykészítő tevékenységei:
 - A kenderfeldolgozás, a fonalkészítés, és a szövés folyamata.
 - A ruházat darabjainak elkészítése.
 - Egyszerű fa háztartási eszközök készítése.
 - A háztartás és a gazdaság tárgyai javítása, karbantartása.
 - Vessző, gyékény, szalmatárolók készítése.
- A parasztspecialisták
- A háziipar és a természeti környezet. Egy-egy vidék, jellemző háziiparos központjai.
- A céhek kialakulása, és működése.
- Az iparosok működése a 19. század végétől.

A textilkészítés ágai (a helyi sajátosságoknak megfelelően választható feladat)

- A kender és a len feldolgozása
- Fonás és szövés
- Vászón és gyapjú szőttesek.
- Hímzés.
- Szűrszabó, és a gubás mesterség
- A nemezkészítés hagyományai
- Kalaposok
- A képfestés

Bőrkikészítő és -feldolgozó mesterségek (a helyi sajátosságoknak megfelelően választható feladat)

- Tímár
- Varga
- Csizmadia
- Szűcs
- Szíjgyártó
- Nyerges

A fazekasság (a helyi sajátosságoknak megfelelően választható feladat)

- Fazekasok, korsósok, tálasok
- Kiemelkedő fazekasközpontok a Kárpát –medencében

Fafeldolgozó mesterségek (a helyi sajátosságoknak megfelelően választható feladat)

- Az önellátás és a háziipar keretében dolgozó mesterek és tárgyaik: kéregedények, faszerszámok, zsindely, teknő,
- Kádár, bodnár, pintér
- Bognár
- Ácsok
- Asztalosok

A fonható szálas anyagok feldolgozása (a helyi sajátosságoknak megfelelően választható feladat)

- Kaskötők, kosárfonók
- A nád felhasználása
- Gyékénykötés, gyékényszövés
- Csuhéfonás
- Szalmafonás

Követelmény

A tanuló ismerje:

- a kézműves tevékenységekkel foglalkozó mesterségeket
- a mesterek által készített főbb tárgytypusokat

Legyen képes:

- a népi kultúra értékeinek befogadására.

4. évfolyam

Fejlesztési feladatok

A magyar népi kultúra emlékeinek megismertetése, a múlt öröksége iránti érdeklődés mélyítése.

Tananyag

- A folklór - szellemi műveltség, a népi kultúrában.
- Népköltészet,

- Népzene,
- Néptánc
- Paraszti világkép: néphit, népi tudás
- Népi vallásosság

Feladatcsoportok

A folklór fogalma területei

Népköltészet

- A népköltészeti alkotások sajátosságai
- Népköltési műfajok: mágikus és szokásköltészet, népdal, ballada, mese, monda

Népzene

- Régi és újstílusú népdalok
- Népzenei dialektusok
- Hangszeres népzene

Néptánc

- Régi stílusú tánc típusok
- Új stílusú tánc típusok
- Táncalkalmak

Paraszti világkép: néphit, népi tudás

- Mágikus, mitikus világkép
- Hiedelem, a hiedelemvilág szereplői
- Mágikus eljárások, szövegek, tárgyak

Népi vallásosság

Búcsú, búcsújáró helyek

Követelmény

A tanuló ismerje:

- a szellemi kultúra területeit
- tudjon példát az egyes népköltési műfajokra, a régi és újstílusú népdalokra,
- néhány tánc típust
- a mágikus, mitikus világkép elemeit

Legyen képes:

- a népi kultúra értékeinek befogadására,
- a megismert népi hagyományokat és saját tapasztalatait összehasonlítani.

5. évfolyam

Fejlesztési feladatok

- A hagyományok bemutatásával a múlt öröksége iránti tisztelet mélyítése.
- A Kárpát-medence tájegységeinek, népcsoportjainak megismerése.
- A hagyományok és a közösség működésének példájával a személyiség formálódásának pozitív irányba terelése.

Tananyag

- A Kárpát-medence táji tagolódása
- A tájegység, a népcsoport, a nemzetiség fogalma.
- A Dunántúl és a Felföld tájegységei és népcsoportjai, kiemelve a saját tájegység ismeretét.
- A magyarországi német nemzetiség.

Feladatcsoportok

Dunántúl

Őrség, Göcsej, Bakony, Balaton-felvidék, Somogy, Sárköz, Ormánság, Kisalföld, Hanság, Rábaköz, Szigetköz, Csallóköz, Mátyusföld, magyarországi németek

- A tájegységek elhelyezkedése, történeti kialakulása, népessége,
- A tájegységek néprajzi jellegzetessége:
 - település és háztípus,
 - lakáskultúra
 - gazdálkodás: földművelés, állattartás,
 - táplálkozás
 - viselet
 - népművészet: fafaragás, fazekasság, szövés, hímzés, bőrmunkák, pásztormunkák
 - jellemző folklóralkotások

Felföld

- A palóc népcsoport, Zobor-vidék, Gömör, Matyók
- A tájegységek és népcsoportok elhelyezkedése, történeti kialakulása, népessége,
- A tájegységek és népcsoportok néprajzi jellegzetessége:
 - település és háztípus,
 - lakáskultúra
 - gazdálkodás: földművelés, állattartás,
 - táplálkozás
 - viselet
 - népművészet: fafaragás, fazekasság, szövés, hímzés, bőrmunkák, pásztormunkák
 - jellemző folklóralkotások

Követelmény

A tanuló ismerje:

- a Dunántúl és a Felföld jellegzetes tájegységeit és néprajzi csoportjait.
- néprajzi jellegzetességüket.
- a magyarországi német nemzetiség történetét.

Legyen képes:

- a népi kultúra értékeinek befogadására,
- a természet és a népi kultúra közti összefüggések felismerésére,

- a megismert népi hagyományok, valamint a mai kor és saját tapasztalatai közt párhuzamot vonni.

6. évfolyam

Fejlesztési feladatok

- A Kárpát-medence tájegységeinek, népcsoportjainak megismerése.
- A hagyományok bemutatásával a múlt öröksége iránti tisztelet mélyítése.
- A hagyományok és a közösség működésének példájával a személyiség formálódásának pozitív irányba terelése.

Tananyag

- A Kárpát-medence, táji tagolódása.
- A tájegység, a népcsoport, a nemzetiség, és az etnikai kisebbség fogalma.
- Az Alföld és Erdély tájegységei és népcsoportjai, kiemelve a saját tájegység ismeretét.
- A magyarországi cigányság története.

Feladatcsoportok

Alföld

- Kiváltságos népcsoportok: jászok, kunok, hajdúk,
- Jelentős mezővárosok: Debrecen, Kecskemét, Nagykőrös, Cegléd
- Árterek, mocsaras, vízjárta területek: Nyírség, Bodroghöz, Sárrét, Bácska, Bánát,
- A magyarországi cigányság története. Magyarországi szlovákok.
- A tájegységek és népcsoportok elhelyezkedése, történeti kialakulása, népessége,
- A tájegységek és népcsoportok néprajzi jellegzetessége:
 - település és háztípus,
 - lakáskultúra
 - gazdálkodás: földművelés, állattartás,
 - táplálkozás
 - viselet
 - népművészet: fafaragás, fazekasság, szövés, hímzés, bőrmunkák, pásztormunkák
 - jellemző folklóralkotások

Erdély

- Partium, Kalotaszeg, Torockó, Mezőség, Székelyföld, Gyergyó, Kászon, Barcaság, Gyimes, Moldva, Bukovina
- A tájegységek és népcsoportok elhelyezkedése, történeti kialakulása, népessége,
- A tájegységek és népcsoportok néprajzi jellegzetessége:
 - település és háztípus,
 - lakáskultúra
 - gazdálkodás: földművelés, állattartás,
 - táplálkozás
 - viselet
 - népművészet: fafaragás, fazekasság, szövés, hímzés, bőrmunkák, pásztormunkák
 - jellemző folklóralkotások

Vizsgamunka készítése

Rajzokkal illusztrált néprajzi gyűjtőmunka

Követelmény

A tanuló ismerje:

- a Dunántúl és a Felföld jellegzetes tájegységeit és néprajzi csoportjait.
- néprajzi jellegzetességeket.
- a magyarországi német és szlovák nemzetiség történetét.

Legyen képes:

- a népi kultúra értékeinek befogadására,
- a természet és a népi kultúra közti összefüggések felismerésére,
- a megismert népi hagyományok, valamint a mai kor és saját tapasztalatai közt párhuzamot vonni.

Követelmények az alapfokú évfolyamok elvégzése után

A tanuló ismerje:

- a néprajz, a népi kultúra fogalmát, területeit,
- az egyén és a közösség viszonyát, a hagyományok szerepét,
- a szellemi kultúra területeit, a népszokások, a népi hitvilág, a népköltészet alapjait,
- a természet és az életmód alapvető összefüggéseit,
- tárgyalgatás szerepét, területeit,

A tanuló legyen képes:

- a népi kultúra értékeinek befogadására,
- az ember, a természet, a tárgyi és a szellemi kultúra közti összefüggések megértésére,
- a megismert népi hagyományok, valamint a mai kor és saját tapasztalatai közt párhuzamot vonni.

A művészeti alapvizsga követelményei

A vizsga részei

A vizsga írásbeli és szóbeli vizsgarészből áll.

Az írásbeli vizsga tantárgya és időtartama

Néprajz max.15 perc

A szóbeli vizsga tantárgya és időtartama

Néprajz max. 15 perc

A vizsga tartalma

A néprajz írásbeli vizsga tartalma:

- Rajzokkal illusztrált néprajzi gyűjtőmunka, és annak bemutatása
- A tanuló által készített írásbeli munka szemléltesse az intézmény által meghatározott feladat megoldásának lépéseit, a tanuló adott témában szerzett ismereteit, egyéni gyűjtőmunkáját.
- A vizsgamunkát az alapfok utolsó évfolyamának szorgalmi ideje alatt, a második félévben kell elkészíteni, és a művészeti alapvizsga napját megelőzően tíz nappal kell a tanulónak leadnia a vizsgát szervező intézménynek.
- A vizsgán a tanuló bemutatja a gyűjtőmunkáját,

A néprajz szóbeli vizsga tartalma:

- a népi kultúra fogalma, a hagyomány fogalma,
- népszokások (jeles napok, az emberélet fordulói),
- népi építészet, a parasztház berendezése, bútorai,
- hagyományos tárgyalakotás színterei, mesterségek
- a népköltészet, népzene, néptánc
- népi hitvilág, világkép
- a Kárpát-medence tájegységei és népcsoportjai

A szóbeli vizsgafeladatokat az intézmény úgy határozza meg, hogy a feleletekből mérhető legyen, hogy a tanuló az életkori sajátosságainak megfelelően milyen szinten:

- ismeri az évkör kiemelkedő jeles napjait és a jeles napokhoz kötődő hétköznapi és ünnepi szokásokat
- az emberi életúthoz kötődő szokásokat
- a kézműves tevékenységek megjelenési formáit
- ismeri a folklórjelenségeket
- ismeri a Kárpát-medence tájegységei és népcsoportjai

A vizsga értékelése

Az írásbeli vizsga értékelése

- megfigyelő, értelmező készség,
- összehasonlító, összegző készség,
- feladatmegoldó készség,
- tárgyismeret,
- helyes fogalomhasználat,
- tárgyelemző készség.

A szóbeli vizsga értékelése

- a követelményekben meghatározott elméleti anyag ismerete,
- a megfogalmazás szabatosága, pontossága.

Ajánlott tananyag évfolyambontás nélkül

- Magyar Néprajzi Lexikon. www.mek.oszk.hu/02100/02115/html
- Magyar Néprajz nyolc kötetben. www.mek.oszk.hu/02100/02152/html
- Balassa–Ortutay: Magyar Néprajz. Corvina Kiadó, Budapest. 1979
- Bihari Anna – Pócs Éva: Képes magyar néprajz. Corvina Kiadó (Budapest 1985)
- Fél Edit – Hofer Tamás – K.Csilléry Klára: A magyar népművészet. Budapest 1969
- Kósa László–Filep Antal: A magyar nép táji–történeti tagolódása. (Budapest 1978) Kósa László – Szemerkényi Ágnes: Apáról fiúra. (Budapest 1973)
- Sándor Ildikó – Benedek Krisztina: Néprajz, néphagyomány. Képzőművészeti kiadó, Budapest 2010.
- dr. Sándor Ildikó: A néprajz és a népművészet alapjai. Nemzeti Munkaügyi